

Kvantitatívny rast a akceptácia súkromných neziskových organizácií v Slovenskej republike

Quantitative growth and acceptance of private non-profit organizations in the Slovak Republic

Kuvíková Helena

Svidroňová Mária

Abstrakt

Príspevok mapuje rozvoj neziskového sektora na Slovensku od roku 1989 až po súčasnosť. Zachytáva historické míľniky, ktoré pozitívne alebo negatívne ovplyvnili pôsobenie súkromných neziskových organizácií. Rozvoj dokumentujeme štatistickým opisom veľkosti a štruktúry neziskového sektora, vývojom zamestnanosti a rastom počtu jednotlivých typov neziskových organizácií. Sumarizujeme súčasnú situáciu neziskového sektora z hľadiska jeho spolupráce so štátom a so súkromným sektorom, jeho vplyvu a pozície v spoločnosti, možností financovania a na základe uvedeného zisťujeme jeho akceptáciu súčasnou spoločnosťou.

Kľúčové slová

Neziskové organizácie. Neziskový sektor. Tretí sektor. Dobrovoľníctvo. Občianske združenia. Nadácie. Verejnoprospešné služby. Asignácia 2% z dane. Rozvoj slovenského neziskového sektora po roku 1989.

Abstract

Contribution is mapping the development of non-profit sector in Slovakia since 1989 up to nowadays. It depicts the historical milestones that have had positive or negative impact on the activities of private NGOs. The development is shown with a statistical description of size and structure of non-profit sector, employment growth and increase of the number of different types of NGOs. We analyze the current situation of non-profit sector in terms of its cooperation with the State and the private sector, its influence and position in society, funding opportunities, and on this basis we are determining its acceptance by the company.

Key words

Non-profit sector. Non-profit organizations. Third sector. Volunteering. Civic associations. Foundations. Public benefit organizations. Assignment of 2% from taxes. Development of Slovak non-profit sector after 1989.

Kontaktní údaje

Prof. Ing. Helena Kuvíková, PhD., Ing. Mária Svidroňová

Ekonomická fakulta UMB

Tajovského 10, 975 90 Banská Bystrica

helena.kuvikova@umb.sk, maria.svidronova@umb.sk

Úvod

Cieľom príspevku je poukázať na kľúčové momenty rozvoja neziskového sektora na Slovensku a na jeho akceptáciu v spoločnosti po 20 rokoch. Rozvoj neziskových organizácií v Slovenskej republike mapujeme z hľadiska historických míľnikov ako aj elementov, ktoré významnou mierou ovplyvnili rozvoj neziskového sektora, či už pozitívne alebo negatívne. Porovnávame rozvoj zo štatistického hľadiska, hodnotíme nárast počtu neziskových organizácií ako aj rozvoj zamestnanosti v neziskovom sektore. Analyzujeme súčasné postavenie neziskového sektora v spoločnosti, jeho vnímanie verejným aj súkromným sektorom, ale aj občanmi. V príspevku vychádzame z viacerých prieskumov realizovaných v tejto oblasti ako aj zo spracovania údajov Štatistického úradu a Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.

Historické míľniky rozvoja neziskového sektora v Slovenskej republike

Rozvoj pred rokom 1989

Mimovládne občianske a dobrovoľnícke aktivity majú na Slovensku dlhú tradíciu. Vytváranie prvých neziskových organizácií na našom území súvisí s činnosťou cirkvi a formovaním miest a meštianstva. Najstaršie príklady sú charity, inštitúcie poskytujúce sociálno-zdravotné služby pre chudobných a rôzne bratstvá rehoľných spoločenstiev.

V druhej polovici 19. a prvej polovici 20. storočia pôsobilo na Slovensku množstvo dobrovoľníckych a svojpomocných spolkov a skupín. Prvé narušenie rozvoja dobrovoľníctva nastalo v porevolučných rokoch 1848-1849, kedy väčšina asociácií ukončila svoju činnosť. K ďalšiemu narušeniu došlo v roku 1939. Po krátkom povojnovom oživení začalo byť spolčovanie od roku 1945 systematicky obmedzované. S nástupom komunistického režimu väčšina organizácií zanikla. Došlo k politizácii a centralizácii dobrovoľných organizácií, všetky spolky a organizácie, ktoré neprispievali k „budovaniu socializmu“ boli rozpustené. V období komunistického režimu a centrálne plánovanej ekonomiky boli všetky aktivity poskytované vládou, resp. štátnymi inštitúciami. Napriek tomu sa sformovalo mnoho centier občianskeho odporu.

Rozvoj po roku 1989

November 1989 priniesol spolu s politickými a ekonomickými zmenami aj nárast občianskych aktivít a vstup súkromných inštitúcií vrátane neziskových organizácií do ekonomiky. Počet súkromných neziskových organizácií (v nasledujúcom SNO) a dobrovoľníkov prudko stúpol. Sféru štátu a trhu tak doplnil tretí sektor. Demokratický systém priniesol vhodné podmienky na formovanie občianskej spoločnosti. Z organizácií, ktoré existovali pred rokom 1989, ostalo aktívnych len málo, o.i. Slovenský červený kríž, Živena, telovýchovné jednoty, Akadémia vzdelávania. Do roku 1993 bolo zaregistrovaných takmer 6000 súkromných neziskových organizácií. Za jeden rok ich počet vzrástol na 9800 a do roku 1996 to bolo už viac ako 12000 súkromných neziskových organizácií. Pozitívny rast bol skomplikovaný rozhodnutím vlády, ktorá prijala viacero reštriktívnych opatrení. Administratívne usmernenia vzniku a limity financovania sťažili existenciu tretieho sektora.

To zmobilizovalo známu občiansku kampaň „Tretí sektor SOS“, vyhlásenú Grémiom tretieho sektora proti reštriktívnemu vládne mu návrhu zákona o nadáciách. V roku 1997 bol tento zákon schválený, čo výrazne obmedzilo nezávislosť občianskych aktivít a ako dôsledok 1800 slovenských nadácií bolo rozpustených. Po voľbách v roku 1998 nastala opäť liberalizácia regulácií existencie a rozvoja tretieho sektora a vytvorili sa pomerne priaznivé legislatívne a ekonomické podmienky pre jeho ďalší vývoj.

Tab.1 Dôležité míľniky rozvoja neziskového sektora na Slovensku

12. storočie	Najstaršia známa forma dobrovoľníckeho spolku - Bratstvo 24 kňazov z Levoče.
1848 -1 849	Porevolučné roky – rozpustenie väčšiny spolkov a organizácií.
1939 - 1945	Vojnové roky – vojna potlačila do úzadia občianske aktivity, tie, ktoré pretrvávali, boli vlastenecky zamerané.
1948	Politizácia a centralizácia neziskových organizácií.
1989	Pád komunizmu, vytvorenie podmienok na formovanie a rozvoj neziskového sektora.
1990	Prijatie zákona umožňujúceho združovanie občanov bez povolenia štátu.
1993	6 000 zaregistrovaných neziskových organizácií na Slovensku, konala sa prvá Stupavská konferencia zástupcov neziskového sektora, zvolenie Grémia tretieho sektora.
1996	12 000 zaregistrovaných neziskových organizácií na Slovensku
1999	Zákon o „1% z dane“, umožňujúci poukázať 1% z dane z príjmov vybranej neziskovej organizácii.
2004	Zvýšenie príspevku na 2%.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Kuvíková, H., Hullová, D. – Watchdog of Political and Economic Power: The Nonprofit Sector in the Slovak Republic

Zhodnotenie rozvoja neziskového sektora

Dvadsať rokov je relatívne krátka doba, ale aj v tomto časovom intervale je možné klasifikovať určité etapy a hodnotiť rozvoj neziskového sektora na Slovensku. Hodnotením neziskového sektora sa zaoberá Inštitút pre verejné otázky. Podľa sociológa M. Vašečku prešiel neziskový sektor týmito etapami:

1. Diverzifikácia (1989-1992): novozakladané organizácie definovali svoje záujmy a predmet činnosti. Mnoho organizácií bolo založených ako pozostatok Národného frontu redefinovaním svojich cieľov.
2. Konsolidácia a profesionalizácia (1992-1993): nastal organizačný rast neziskových organizácií. Vzrástla profesionalizácia zamestnancov ako aj dobrovoľníkov vďaka početným tréningovým programom a možnosti vzdelávať sa v danej oblasti v zahraničí.
3. Uvedomenie (1994-1996): vzťah medzi neziskovým sektorom a vládou sa zhoršil, neziskový sektor sa zmobilizoval do spomínanej kampane „Tretí sektor SOS“.

4. Mobilizácia (1997): neziskový sektor dokázal schopnosť budovať si nové vzťahy nielen v rámci treťosektorovej komunity, ale aj smerom k vláde, samospráve a ďalším dôležitým skupinám spoločnosti, čo sa prejavilo napr. kampaňou OK'98 za spravodlivé a čestné voľby, ktorá výrazne ovplyvnila účasť voličov na parlamentných voľbách v septembri 1998. Dôvera v tretí sektor stúpala.
5. Stabilizácia (1998-2000): nová legislatíva položila základy pre jednoduchšie a efektívnejšie pôsobenie neziskových organizácií.

My dodávame šiestu etapu:

6. Networking (2003-2004): v týchto rokoch začal v neziskovom sektore vznikať nový problém: neschopnosť jednotlivých SNO individuálne riešiť bežné i koncepčné otázky svojho fungovania. Objavuje sa nutnosť vytvárať väčšie a argumentačne silnejšie celky cestou sieťovania, vytvárania partnerstiev neziskových organizácií rovnakého/rôzneho predmetu činnosti. Tento trend sa výraznejšie prejavil po vstupe Slovenska do EÚ a trvá dodnes.

K rozvoju neziskového sektora prispeli nasledovné faktory:

- Právna úprava mimovládnych subjektov
- Rozvoj teórií o neziskových organizáciách
- Vytvorenie nových pojmov, zadefinovanie terminológie
- Demonštrácia schopnosti kontaktovať a spolupracovať so zahraničnými organizáciami a donormi
- Podpora zo zahraničia – morálna aj finančná
- Rozvoj princípov partnerstva
- Rozvoj dobrovoľníctva
- Prijímanie legislatívy prínosnej pre tretí sektor
- Reforma verejnej správy
- Akceptácia tretieho sektora vládou
- Akceptácia tretieho sektora verejnosťou

Naopak, negatívne pôsobili tieto elementy:

- Ad hoc opatrenia vlády týkajúce sa neziskového sektora (nepravidelné, netransparentné, nekvalifikované – neodborné)
- Nekompletná, nepostačujúca legislatíva
- Málo iniciatívy v oblasti daňovej podpory donorov, obmedzené daňové výhody pre neziskový sektor
- Diskriminácia neziskového sektora vo vzťahu k štátu
- Nízka profesionalita manažmentu SNO
- Absencia vzdelávacieho systému, výskumných prác a publikácií o neziskovom sektore

Neziskový sektor v číslach

Zastúpenie neziskových organizácií na Slovensku z hľadiska organizačno-právnej formy

Neziskové organizácie možno rozdeliť z hľadiska zakladateľa, resp. vlastníctva na štátne a súkromné. My sa zameriame na súkromné neziskové organizácie, ktoré sú zastúpené v štyroch hlavných typoch z hľadiska organizačno-právnej formy:

- Občianske združenia
- Nadácie
- Neinvestičné fondy
- Neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby

Menované typy sú nazývané aj tretí sektor.

Sledovali sme ich vývoj z hľadiska počtu a štruktúry. Prehľad prezentuje nasledujúca tabuľka:

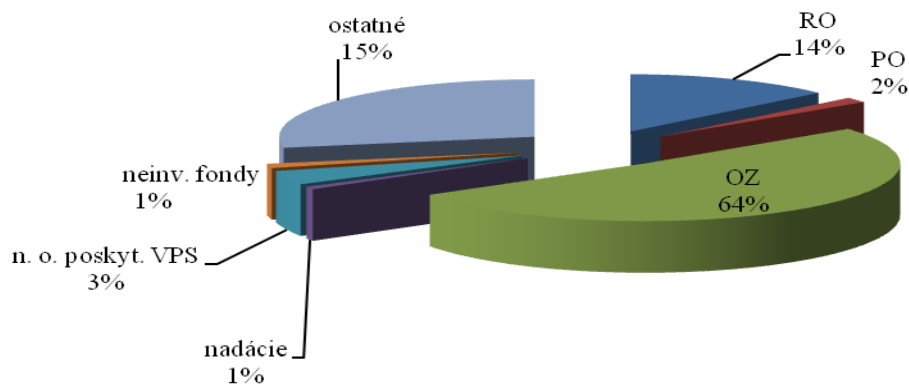
Tab. 2 Vývoj súkromných neziskových organizácií na Slovensku podľa organizačno-právnej formy

Typ organizácie	1998		2008	
	absolútny	relatívny	absolútny	relatívny
Právnické osoby	83476	100,00%	169960	100,00%
z toho neziskové organizácie	23142	27,72%	50027	29,43%
z toho: RO	5005	21,63%	6592	13,18%
z toho: PO	988	4,27%	751	1,51%
z toho: ostatné formy NO	17149	74,10%	42684	85,32%
z toho občianske združenia	12000	51,85%	25613	51,20%
z toho nadácie	422	1,82%	394	0,79%
z toho n. o. poskyt. VPS	16	0,07%	2006	4,01%
z toho neinvestičné fondy	161	0,70%	625	1,25%
z toho ostatné	4550	19,66%	14046	28,08%

Zdroj: Štatistický úrad SR, Obchodný vestník.

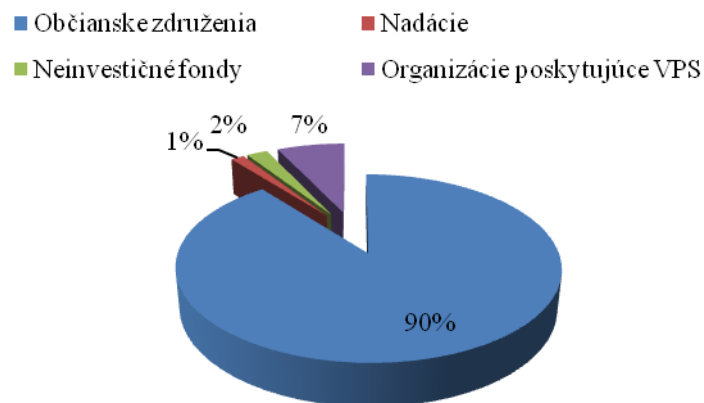
Z uvedeného vyplýva, že neziskový sektor za posledných 20 rokov zaznamenal vysoký nárast. Desiat rokov po revolúcii pôsobilo na Slovensku už 12 599 neziskových organizácií, za ďalších desať rokov sa tento počet viac ako zdvojnásobil. Tento rozvoj nebol taký jednoznačný, výrazne ho poznamenalo už spomínané prijatie zákona o činnosti nadácií, ktorý pôsobil reštriktívne, čo malo za následok rozpustenie 1800 nadácií v rokoch 1997-1998. Možno aj tento fakt ovplyvnil relatívne nízky počet nadácií aj v ďalších rokoch. Zastúpenie jednotlivých typov organizácií v roku 2008 znázorňuje graf:

Graf 1 Podiel neziskových organizácií celkom v ekonomike SR podľa organizačných foriem, rok 2008

Zdroj: Štatistický úrad SR

Graf 2 Podiel súkromných neziskových organizácií podľa organizačnej formy, rok 2008

Zdroj: Štatistický úrad SR

Z uvedeného vyplýva, že najpočetnejšie sú zastúpené občianske združenia. Má to svoje príčiny: občianske združenie je právnická forma, ktorej zriadenie a založenie je veľmi rýchle, bez administratívnej náročnosti a finančných poplatkov.

Zamestnanosť v treťom sektore

Prieskum zamestnanosti v treťom sektore na Slovensku uskutočnili Woleková a kol. v roku 1996. Podľa údajov prieskumu pracuje v neziskovom sektore 18 822 zamestnancov v prepočte na plný úväzok, čo je približne 1% z celkovej zamestnanosti v Slovenskej republike. Podľa údajov Štatistického úradu pracovalo v neziskových organizáciách v roku 1999 15 739 zamestnancov. V štatistickom zisťovaní sú uvedené len organizácie, ktoré majú minimálne jedného zamestnanca a ročný obrat viac ako 6 640 EUR (200 tis. Sk). Z týchto zisťovaní vidíme, že zamestnanosť mierne kolísala, v konečnom dôsledku má rastúcu tendenciu.

Tab. 3 Vývoj počtu zamestnancov v súkromných neziskových organizáciách

	1999	%	2000	%	2001	%	2002	%	2003	%	2004	%
Spolu	10 760	100,00%	14 158	100,00%	11 070	100,00%	9 932	100,00%	7 659	100,00%	9 217	100,00%
v tom												
- občianske združenia	10 542	97,97%	13 656	96,45%	10 711	96,76%	9 250	93,13%	7 387	96,45%	9 080	98,51%
- nadácie	211	1,96%	487	3,44%	335	3,03%	594	5,98%	176	2,30%	128	1,39%
- neinvest. fondy	7	0,07%	15	0,11%	24	0,22%	88	0,89%	96	1,25%	9	0,10%
- organizácie poskyt. VPS												

Zdroj: Štatistický úrad SR a vlastné prepočty

Uvádzané údaje neodrážajú celkový počet obyvateľov pracujúcich v treťom sektore. V úlohe dobrovoľníkov sa do činnosti súkromných neziskových organizácií zapájalo v roku 1999 celkom 250 707 obyvateľov, čo by v prepočte na plný pracovný úväzok predstavovalo ďalších 7 617 osôb. Dobrovoľníci najčastejšie pomáhajú pri športovej a rekreačnej činnosti. Prácu na dohodu vykonávalo 71 961 obyvateľov. Podobne ako zamestnanosť, aj dobrovoľníctvo ma rastúci, mierne kolísavý trend vývoja.

Na Slovensku sa začína prejavovať rovnaká tendencia ako vo svete, kde je neziskový sektor najdynamickejším sektorom z hľadiska zamestnávania ľudí. V krajinách EÚ predstavuje podiel neziskového potenciálu na zamestnanosti a HDP okolo 7% (Súhrnná správa o stave spoločnosti. IVO 2008).

Súčasný stav tretieho sektora na Slovensku

Tretí sektor ako partner verejného a súkromného sektora

Súkromné neziskové organizácie predstavujú spojivo medzi súkromným a verejným sektorom. Ponúkajú množstvo služieb, o ktoré nemá záujem ani jeden z dvoch sektorov, pretože ide o služby neprinášajúce zisk. Odoberajú povinnosti vlády, ktorá by inak musela tieto služby zabezpečiť.

Prvé roky po novembri 1989 – roky transformácie predstavovali formovanie druhého sektora. Kým druhý sektor – súkromný rástol veľmi rýchlo, tretí sektor – neziskový si musel postupne získať dôveru. Služby, ktoré dovtedy zabezpečoval iba štát, sa presúvali na neziskový sektor. V súčasnosti tretí sektor zohráva dôležitú rolu pri ovplyvňovaní vlády a občianskej spoločnosti. Či to už bola spomenutá kampaň Tretí sektor SOS, vyhlásená Grémium tretieho sektora proti reštriktívnemu vládnemu návrhu zákona o nadáciách, v roku 1998 občianska kampaň OK'98 za spravodlivé a čestné voľby, ktorá výrazne ovplyvnila účasť voličov na parlamentných voľbách v septembri 1998 alebo Občianska iniciatíva pri schvaľovaní zákona o prístupe k informáciám v roku 2000. V roku 2007 vystúpil tretí sektor proti návrhu zákona o spolkoch, ktorý vláda predložila a svojimi pripomienkami dosiahli vyjednanie o zákone, ktorý obmedzoval právo občanov slobodne sa združovať.

Tretí sektor však nie je len partnerom pre štát. Mnohé partnerstvá vznikajú medzi ziskovými podnikmi a neziskovými organizáciami. Do firemnej kultúry sa čoraz viac premieta spoločenská zodpovednosť podnikania. Vzniká tak predovšetkým prepojenie spoločných hodnôt, ktoré vyznávajú ľudia aktívni v neziskových organizáciách ako aj pracujúci vo firmách. Žiaľ, ešte stále spolupráca ostáva na úrovni snahy neziskovej organizácie získať finančné prostriedky na svoje projekty, namiesto iniciatívy uzatvárať strategické partnerstvá pri riešení konkrétneho problému.

Postavenie neziskového sektora v spoločnosti

Prieskumy verejnej mienky (IVO, PANET, FOCUS a iné) dlhodobo potvrdzujú, že slovenská verejnosť hodnotí užitočnosť neziskových organizácií prevažne priaznivo. Postavenie väčšiny tretieho sektora sa medzi občanmi Slovenska postupne zlepšuje. Ako najužitočnejšie sú hodnotené organizácie pôsobiace v oblasti sociálnej a zdravotnej starostlivosti.

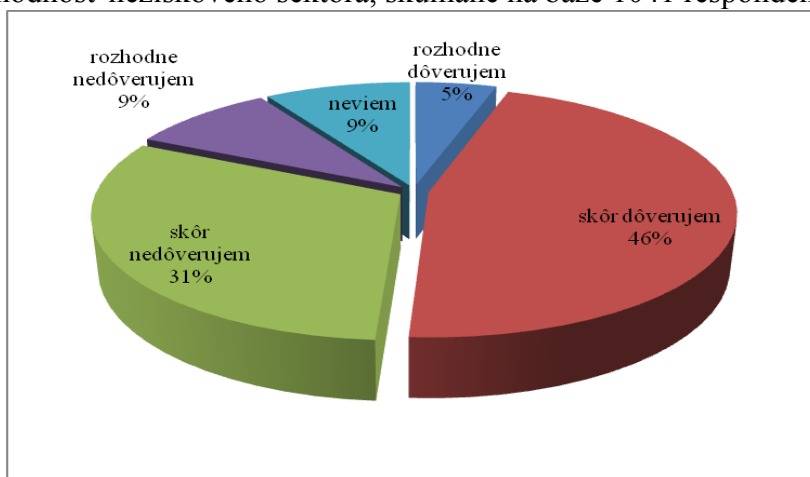
Podľa Pavla Demeša (vystúpenie v kampani „Ľudia ľuďom“) je Slovenská republika v Európe tak trochu originál aj preto, lebo tretí sektor sa na Slovensku stal veľkou silou a má svoju vážnosť. Niektorým to nevyhovuje, lebo má vo svojich základných princípoch nestrannosť a nezávislosť, čo je v iných inštitúciách naozaj problém.

Súkromné neziskové organizácie vstupujú do rôznych koalícií, aby mohli reagovať na špecifické potreby tretieho sektora. Vznikajú nové typy organizácií, ktoré doteraz nemali zastúpenie v širokom spektre neziskového sektora. Napr. málopočetná ale silná skupina analytických neziskových organizácií (tzv. „think tanks“), ktoré vo veľkej miere ovplyvňujú názory verejnosti ako aj politikov a predstaviteľov štátnej správy. Patria sem aj desiatky iniciatív s komunitným programom, ktoré prispievajú k zvyšovaniu kvality života v danej komunite.

Súkromné neziskové organizácie sú vnímané pozitívne. Na budovanie dôveryhodnosti je nevyhnutné zachovávať princíp transparentnosti, čo znamená umožňovať zainteresovaným subjektom neustále sledovať rozhodnutia, aktivity a použité zdroje SNO. Kľúčové sú pritom otvorené pôsobenie organizácie a sprístupňovanie informácií verejnosti. Je nevyhnutné, aby bol externý poskytovateľ prostriedkov pravidelne informovaný o čerpaní a použití svojich prostriedkov v štruktúre, ktorá preukáže efektívnosť a účelnosť nakladania so zdrojmi. Významným zdrojom zvyšovania transparentnosti sú výročné správy a pravidelné informovanie verejnosti o aktivitách SNO. Dôveryhodnosť, dobré meno a transparentnosť operácií sú pre SNO dôležité hodnoty, ktorými môže dlhodobo disponovať.

Na základe prieskumu agentúry FOCUS neziskovému sektoru na Slovensku (teda činnosti rôznych spolkov, združení, nadácií) rozhodne dôveruje 5% respondentov. Ďalších 46% respondentov uviedlo, že činnosti organizácií pôsobiacich v treťom sektore skôr dôveruje. Celkovo (rozhodne + skôr dôveruje) teda mimovládne sektoru dôveruje približne polovica (51%) respondentov. Takmer tretina opýtaných (31%) sa vyjadrila, že mimovládne sektoru na Slovensku skôr nedôveruje a ďalšia takmer desatina (9%) respondentov mu rozhodne nedôveruje. Približne desatina (9%) respondentov sa nevedela k otázke vyjadriť.

Graf 3 Dôveryhodnosť neziskového sektora, skúmané na báze 1041 respondentov.

Zdroj: Prieskum pre Nadáciu pre deti Slovenska, december 2004, agentúra FOCUS

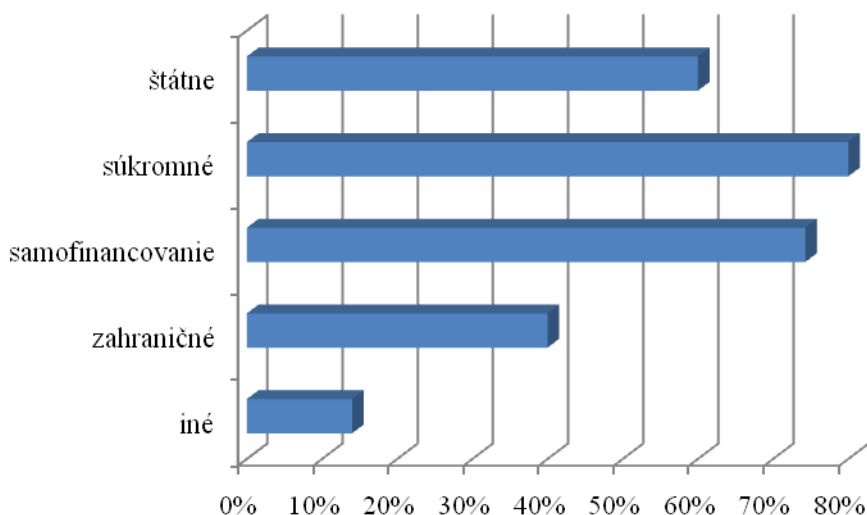
Neziskový sektor a dobrovoľníctvo

Ak by sme mali hodnotiť neziskový sektor z hľadiska participujúcich dobrovoľníkov, môžeme tiež vyvodiť pozitívne závery. Ako sme uviedli v predchádzajúcej časti, dobrovoľníctvo má v neziskovom sektore svoje miesto a rastúcu tendenciu. Vo viacerých publikáciách (PANET, FOCUS) o dobrovoľníctve sa konštatuje, že dobrovoľníctvo na Slovensku nemá taký vysoký spoločenský status a uznanie ako v krajinách rozvinutej demokracie a samotní aktéri tretieho sektora uvádzali medzi problémami v práci s ľuďmi spoločenské nedocenenie dobrovoľníctva na Slovensku. Výskum IVO však dokumentuje, že dobrovoľníctvo má na Slovensku vysokú prestíž. Vznikajú špeciálne aktivity a projekty, ktorých cieľom je skúmať tento fenomén, zvýšiť počet dobrovoľníkov pracujúcich v rôznych oblastiach verejného života, dosiahnuť ich primerané ocenenie verejnosťou. Možno konštatovať, že dobrovoľníctvo je a vždy bude významnou a dôležitou súčasťou života obyvateľstva, organizácií i celej spoločnosti.

Možnosti financovania

O akceptácii neziskových organizácií slovenskou spoločnosťou svedčí aj fakt, že sa rozšírili možnosti ich financovania. Neziskové organizácie prestávajú byť závislé na zahraničných finančných zdrojoch. Na základe nášho výskumu v 70 súkromných neziskových organizáciách zameraného na identifikáciu rôznych druhov a foriem financovania SNO, môžeme povedať, že z 97,14% respondentov, ktorí uviedli viacero zdrojov financovania je rozloženie zdrojov nasledovné:

Graf 4: Zdroje financovania súkromných neziskových organizácií

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe pilotného výskumu, 2008

Otázky finančnej udržateľnosti, systematickejšieho a transparentného financovania sektora zo štátnych zdrojov, získavania prostriedkov z poplatkov za vlastnú činnosť, diverzifikácie zdrojov, ako aj zmien v existujúcej legislatíve sú v treťom sektore predmetom diskusie. Spomedzi mnohých možností financovania spomenieme verejné zbierky a 2% z dane z príjmov.

Veľmi častá je na Slovensku spolupráca organizácií s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pri realizácii rôznych verejných zbierok (napr. Biela pastelka, Deň narcisov, Deň nezábudiek,

Modrý gombík a iné.) Ďalšie príklady verejných zbierok predstavuje kampaň Hodina deťom Nadácie pre deti Slovenska. K tradičným aktivitám patrí finančná zbierka Dobrá novina, ktorú organizuje od roku 1995 vo vianočnom čase Hnutie kresťanských spoločenstiev detí - eRko.

Štát zároveň podporuje slovenský tretí sektor mechanizmom 2% dane z príjmu. Prínos tohto mechanizmu pre neziskový sektor je zrejmý. Je preukázané, že pokles vybraných daní o 1% v dôsledku príspevkov, prinesie SNO väčšie množstvo prostriedkov, ako to, ktoré zodpovedá 1% z daní. Odhaduje sa, že SNO nepriamou podporou získajú o 30% viac prostriedkov, než o koľko sa zníži príjem štátu z daní (Kuvíková, 2006). Nárast financií, ktoré pre neziskové organizácie v prvom roku nasmerovali právnické osoby, zabezpečil tretiemu sektoru významný finančný zdroj. Súčasne došlo k prepojeniu a vzájomnému spoznávaniu verejnoprospešného prostredia s podnikateľským sektorom. Ak zoberieme za základ len respondentov, ktorí boli v danom čase ekonomicky aktívni (teda platili dane), môžeme povedať, že možnosť poukázať 2% z dane v roku 2005 využilo 54% pracujúcich. Najpopulárnejšie organizácie, ktorým respondenti poukázali 2% dane zo svojho príjmu, pôsobia predovšetkým v oblastiach: školstvo (vzdelávanie, veda a výskum) a tiež zdravotníctvo (ochrana a podpora zdravia, pomoc chorým a zdravotne postihnutým). Vývoj počtu registrovaných organizácií ako aj právnických a fyzických osôb, ktoré poukázali 2% z dane v nasledujúcich rokoch ukazuje tabuľka:

Tab. 4 Asignácia 2% z dane v rokoch 2002-2007

Rok	Počet prijímateľov	Počet FO, ktoré poukázali 2% (1% do r. 2003)	Počet PO, ktoré poukázali 2%	Suma poukázaná od FO (tis. Sk)	Suma poukázaná od PO (tis. Sk)	Celková suma podielov zaplatenej dane (tis. Sk)
2002	4 042	341 776	-	101 882	-	101 882
2003	3 398	286 164	-	97 070	-	97 070
2004	3 829	402 057	8 364	275 917	596 256	845 173
2005	5 746	418 241	14 063	312 439	618 340	930 779
2006	7 100	446 973	171 740	352 869	772 101	1 124 970
2007	7 662	408 277	21 632	386 181	882 879	1 269 060

Zdroj: 2% z dane – analýza výsledkov poukázanej sumy

Ďalšie dôležité zdroje financií tvoria fondy Európskej únie, ktoré však môžu získavať organizácie, ktoré sú jazykovo a kapacitne vybavené. Nadačný sektor na Slovensku podporuje zväčša tie aktivity, ktoré sú súčasťou programov konkrétnej nadácie (ide o komunitné nadácie, nadácie bánk, obchodných spoločností a pod). Väčšina nadácií je iba operačných, len malý počet poskytuje granty ďalším inštitúciám či jednotlivcom. Nadácie, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu pri rozvoji tretieho sektora na Slovensku a patria medzi najväčších donorov, sú často len redistribútormi fondov získaných zo zahraničia

Súčasná situácia v treťom sektore a perspektívy

Udržateľnosť neziskových organizácií na Slovensku sa mierne zhoršila. Oproti predchádzajúcemu roku poklesla udržateľnosť sektora o 0,1 bodu, pričom najväčší pokles bol zaznamenaný v oblasti poskytovania služieb. Podľa Indexu udržateľnosti mimovládnych organizácií za rok 2008 je Slovenská republika na treťom mieste spomedzi 29 krajín strednej,

východnej Európy a Eurázie. Vyplýva to zo Správy o udržateľnosti neziskového sektora v spomínaných oblastiach za predchádzajúci rok.

Pre neziskový sektor je charakteristická neustála závislosť od externých zdrojov. Aj napriek tomu, že na Slovensku sú fondy Európskej únie a Nórsky finančný mechanizmus, pre neziskové organizácie je náročné čerpať tieto prostriedky. Viaceré z fondov totiž podliehajú byrokratickému zaťaženiu, schvaľovací proces žiadostí aj vyúčtovaní trvá niekoľko mesiacov a možnosti na zmeny v rozpočte sú minimálne. Od neziskových organizácií sa vyžaduje spolufinancovanie a dostatok vlastných prostriedkov na realizáciu jednotlivých projektových aktivít, ktoré sú po schválení vyúčtovania refundované. To spôsobuje, že neziskové organizácie nemôžu naraz implementovať viaceré projekty. Pozitívnym signálom je podľa Správy, že finančná kríza sa v roku 2008 v neziskovom sektore ešte naplno neprejavila.

Tlmiť prejavy krízy možno minimalizovaním rizík a využívaním príležitostí. Ako perspektívne sa v oblasti spolupráce medzi súkromným a neziskovým podľa Nonprofit Sector Strategy Group javia tieto:

- Zlepšiť informácie o podnikovej filantropii ako aj o schopnostiach a možných prínosoch neziskových organizácií pre partnerstvá so ziskovými subjektmi.
- Rozvíjať medzisektorový dialóg (na lokálnej aj národnej úrovni) s cieľom budovať partnerstvá a odstraňovať vzájomné nepochopenie a predsudky voči sebe navzájom.
- Budovať mechanizmy spájania podnikateľských a neziskových subjektov a vytvárať spoločné projekty.
- Zlepšiť podmienky právneho prostredia pre existenciu podnikateľsko-neziskových partnerstiev.

Ďalšie perspektívy sa týkajú budovania vzťahu s verejným sektorom, diverzifikovania finančných zdrojov a nárastu významu samofinancovania, profesionalizácia a špecializácia manažérov a ľudí pracujúcich v neziskovom sektore, nárast významu informačných technológií.

Záver

Ako je vnímaný strategický prínos neziskových organizácií pre spoločnosť po r. 1989? Respondenti mnohých prieskumov ho vnímajú na úrovni zmenených politík, zákonov či prijatých rozhodnutí, ktoré mali celospoločenský dopad. Niektoré prínosy majú podľa nich charakter zmien spoločenského vedomia (napr. rozvoj dobrovoľníctva, darcovstvo), zvýšenie empatie spoločnosti na niektoré témy alebo podobu zvýšenia participácie občanov na rozhodovaní a prehľbovaní demokratického spravovania vecí verejných. Organizácie neziskového sektora výraznou mierou prispeli k modernizácii Slovenska, jeho socioekonomickej transformácii, formovaniu zručností a sebavedomia ľudí, ako aj k úspešnému začleneniu krajiny do Európskej únie.

Za 20 rokov svojej existencie prešiel neziskový sektor dlhú cestu. Zdolal mnohé prekážky a zvládol viaceré výzvy. Aj dnes čelí už klasickým ohrozeniam: nedostatok finančných zdrojov, slabá medializácia a vnútorná komunikácia, absencia výskumu tretieho sektora. Môžeme však konštatovať, že zohráva významnú rolu v živote spoločnosti a je akceptovaný verejnosťou a nositeľmi politickej moci.

Zoznam literatúry

1. ZIMMER, Annette, PRILLER, Eckhard. *Future of civil society. Making Central European Nonprofit-Organizations work*. 1. vydanie. Wiesbaden: VS Verlag, 2004. 736 s. ISBN 3-8100-4088-6
2. KUVÍKOVÁ, H. *Možnosti rozvoja mimovládnych organizácií v krajinách vyšehradskej skupiny*. 1. Vydanie. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta v Banskej Bystrici v spolupráci s OZ Ekonomia, 2006. 128 s. ISBN 80-8083-303-6.
3. GREGOROVÁ, B.A., MRAČKOVÁ, A. *10 rokov dobrovoľníctva na Slovensku*. Príspevok prednesený na konferencii "10 let rozvoje dobrovolnictví - rehabilitace občanských ctností" konanej v Kroměříži v dňoch 5.5. - 6.5.2008
4. KOLEKTÍV AUTOROV. *Slovensko 1996. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1997*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 1997. 363 s. ISBN 80-967725-1-1.
5. KOLEKTÍV AUTOROV. *Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2008. 737 s. ISBN 978-80-89345-01-4.
6. KOLEKTÍV AUTOROV. *Slovensko 2008. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2009. 748 s. ISBN 80-89345-15-1.
7. AGENTÚRA FOCUS: *Záverečná správa z prieskumu pre nadáciu pre deti Slovenska*. Bratislava: Agentúra FOCUS, 2004. 57 s.
8. MARČEK, E. DLUHÁ, M.: *Podniky a neziskové organizácie – analýza vzájomnej spolupráce na Slovensku*. Bratislava. PANET, 2002. 54 s. ISBN 80-968881-1-0
9. Štatistický úrad Slovenskej republiky. Počet neziskových inštitúcií [online]. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2004. Dostupné z <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=5029>>.
10. Štatistický úrad Slovenskej republiky. Počet zamestnancov [online]. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2004. Dostupné z <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=5030>>.
11. 1. slovenské neziskové servisné centrum. 2% z dane – analýza výsledkov poukázanej sumy [online]. 2005. Dostupné z <http://www.partnerstva.sk/buxus/generate_page.php?page_id=598>.
12. USAID. 2008 *NGO Sustainability Index*. [online]. Dostupné z <http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2008/>.
13. ASPEN Institute. Nonprofit Sector Strategy Group. *Neziskový a podnikateľský sektor – nové vízie, nové príležitosti, nové výzvy*. [online]. Dostupné z <http://www.partnerstva.sk/buxus/generate_page.php?page_id=287>.